

Ingrid Elisabeth Husebø Bjørshol

Sosiale medier - en åpningsportal for høyreekstremistiske nettmiljø?

Bacheloroppgave i Medievitenskap

Veileder: Hedvig Tønnesen

Mai 2023

Ingrid Elisabeth Husebø Bjørshol

Sosiale medier - en åpningsportal for høyreekstremistiske nettmiljø?

Bacheloroppgave i Medievitenskap
Veileder: Hedvig Tønnesen
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for kunst- og medievitenskap

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Denne bacheloroppgaven tar for seg hvordan sosiale medier affordanser legger til rette for høyreekstremistiske nettmiljø. Vesten har de siste årene sett økende aktivitet i høyreekstremer miljø de siste årene, og tidligere forskning tyder på at sosiale medier har blitt en arena for rekruttering og radikaliserings. Denne oppgaven tar utgangspunkt i teori om sosiale mediers affordanser, som handler om hvilke handlingsmuligheter sosiale medier tilbyr, for å belyse og finne sammenheng mellom sosiale medier og høyreekstremistiske nettmiljø. Analysen ser på affordanser som anonymitet og tilgjengelighet. Videre kobles affordansebegrepet opp mot ulike høyreekstremistiske nettmiljø som for eksempel deling og bruk av memes og fenomen som ekkokammer og filterbobler, et resultat av brukerstyrt og algoritmisk personalisering. Resultatene av analysen viser at sosiale mediers affordanser legger til rette for høyreekstremistiske miljø, ved at det er blitt en arena som kan ses på som gunstig for rekruttering og radikaliserings gjennom de ulike handlingsmulighetene sosiale medier tilbyr.

Abstract

This bachelor thesis studies how the affordances of social media facilitates for right-wing extremist online environments. In recent years, the Western world has seen increasing activity in right-wing extremism, and studies indicate that social media has become an arena for recruitment and radicalization. This thesis is based on the theory of the affordances of social media, more specifically the possibilities for action that social media offers, in order to shed light on, and find a connection between social media and the right-wing extremist online environment. The analysis focuses on the connection between social media and right-wing extremist online environments. The analysis focuses on affordances such as anonymity and availability. Furthermore, the concept of affordance is linked to various right-wing extremist online environments, such as the sharing and use of memes, and phenomena such as echo chambers and filter bubbles, a result of user-controlled and algorithmic personalization. The result of the analysis shows that the affordances of social media facilitate for right-wing extremist online environments, this because social media has become an arena favorable for recruitment and radicalization through the different possibilities social media offers.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	3
1.1 Aktualisering og problemstilling	3
1.2 Metode.....	5
2.0 Analyse.....	6
2.1 Sosiale mediers affordanser og online fellesskap	6
2.2 Inngangen til høyreekstremistiske miljø på nett gjennom online fellesskap	8
2.3 Memes.....	10
2.4 Filterbobler og ekkokammer	12
3.0 Konklusjon.....	15
3.1 Første forskningsspørsmål	15
3.2 Andre forskningsspørsmål	16
3.3 Den overordnede problemstillingen.....	17
3.4 Videre forskning	17
Referanseliste.....	19

Sosiale medier – en åpningsportal for høyreekstremisme nettmiljø?

1.0 Innledning

1.1 Aktualisering og problemstilling

Sosiale medier har i dagens samfunn en viktig rolle som gir store muligheter for påvirkning. Barn sitter nå med iPad under middagen, studenter ser på YouTube-videoer i forelesninger og mennesker utforsker ulike nettforum på bussturen til og hjem fra jobb. Ifølge Statistisk Sentralbyrå (2023) bruker ni av ti nordmenn sosiale medier i 2022. Sosiale mediers affordanser tilsier hvilke handlingsmuligheter ulike medieplattformer tilbyr, og disse konstrueres ut fra hva som gir økt deltakelse og derfor som er mest ettertraktet (Bucher og Helmond, 2018). Man kan si at sosiale mediers affordanser muliggjør kommunikasjon i sanntid på tvers av geografisk avstand, rask spredning og deling av ideer og informasjon, og til slutt gir muligheter for at interessegrupper med lignende agenda kan finne hverandre (Brewer, 2011). Dette kan føre til at mennesker fra hele verden kommer i kontakt med høyreekstremistiske nettmiljø. Sosiale medier gjør det derfor i dag enkelt å komme i kontakt med slike ekstreme grupper, på en helt annen måte en man kunne tidligere, og dette gjør at sosiale medier kan anses som en arena for rekruttering og radikaliserings til høyreekstremisme.

Høyreekstremisme er først og fremst et fellesbegrep for ekstreme tankesett som kjennetegnes av å være blant annet anti-demokratiske, rasistiske, etnisk-nasjonalistiske og konspiratoriske. Det høyreekstremistiske synet har grunnlag i en rekke konspirasjonsteorier, blant annet at den «hvite rase» er under angrep fra muslimer og/eller jøder (Folk og forsvar, u.å.). Det finnes mange ulike høyreekstremistiske og radikale innvandrings- og islamkritiske miljøer og organisasjoner. Benjamin Teitelbaum presenterer en inndeling av tre former for radikal nasjonalisme; raserevolusjonære nasjonalsosialister, etnonasjonalister og kulturnasjonalister (Bjørge og Gjelsvik, 2018). Denne oppgaven vil fokusere på førstnevnte; her finner vi de som gjerne omtales som klassiske høyreekstreme og nynazister. Menneskene aktuelle innenfor denne kategorien legitimerer ofte bruk av vold, og fokuserer på rase som en essensiell identitetsmarkør hvor den hvite (eller ariske) rase tillegges større verdi og er overordnet andre. Eksempler på grupper innenfor raserevolusjonære nasjonalsosialister er Vigrid og Den Nordiske Motstandsbevegelsen. Det som kjennetegner de fleste deltakerne i disse nynazistiske miljøene, er at de i stor grad har vært unge og lite ideologisk bevisste eller skolerte – for mange har nazismen heller vært en stil og identitetsmarkør mer enn en ideologisk overbevisning (Bjørge og Gjelsvik, 2018).

Høyreekstremister kan trygt anses som en minoritetsgruppe – dette er ikke holdninger og synspunkt majoriteten av befolkningen har (Klungtveit, 2020). Det er selvsagt varierende hvor ekstreme menneskene i disse miljøene er, men det å skulle konversere med mennesker med slike synspunkt daglig er nok ikke for hvem som helst. Spørsmålet videre er hvordan og hvorfor mennesker kommer i kontakt med disse miljøene. Med den digitale utviklingen har høyreekstremismen fått et nytt fotfeste – internett og sosiale medier blir i stor grad brukt til rekruttering og radikaliserings av nye medlemmer. På denne måten har arenaen for ekstremistisk aktivitet i stor grad flyttet seg over fra fysiske miljøer og gateaktivisme, over til internett i form av nettsider, blogger og ulike typer sosiale medier (Klungtveit, 2020)

Vesten har de siste årene sett økende aktivitet i høyreekstreme miljø, og med grunnlaget for høyreekstremisme som baserer seg på et anti-demokratisk og rasistisk synspunkt, er det viktig å ta på alvor (Folk og forsvar, u.å.). I verden har vi sett mange eksempler på hvilke forferdelige hendelser høyreekstremisme kan føre til, og bare i Norge har vi flere eksempler. Et eksempel er terrorangrepet utført av høyreekstremisten Anders Behring Breivik den 22. juli i 2011, hvor han sprengte en bombe ved Regjeringskvartalet i Oslo og avfyrte skudd på AUF sin sommerleir på Utøya som totalt krevde livet til 77 mennesker. Den yngste drepte var 14 år gammel (Ekroll, Lom og Ringnes, 2021). Dette underbygger viktigheten av hvorfor vi må bedrive forskning på temaet, nettopp for å forhindre at slike hendelser forekommer. For å kunne gjøre dette er det viktig å rette blikket mot rekrutteringen til høyreekstremisme – hvordan blir mennesker over hele verden blir en del av slike miljø? Det er derfor naturlig å se dette i sammenheng med sosiale medier.

Rekruttering og radikaliserings til et høyreekstremistisk syn og til høyreekstremistiske miljø kan foregå på forskjellige måter. Først og fremst er det nærliggende å tro at sosiale mediers affordanser legger til rette for en inngang til høyreekstremistiske nettmiljø ved å tilby anonymitet og økt tilgjengelighet. Det kan også foregå gjennom en humoristisk vinkling på høyreekstremt innhold gjennom memes (Crawford, 2020), eller gjennom algoritmisk og brukerstyrt personalisering av innhold for enkeltmennesker på nett som kan resultere i filterbobler og ekkokammer (Magin, 2021). Problemstillingen jeg skal besvare i denne oppgaven er som følger:

Hvordan kan sosiale mediers affordanser legge til rette for høyreekstremistiske nettmiljø?

Denne problemstillingen vil jeg besvare ved å spesifikt undersøke to underliggende forskningsspørsmål. Først vil jeg se på hvordan sosiale mediers affordanser kan bidra til økt deltakelse på nett, og videre forstås som en inngang til høyreekstremistiske miljø på nett. Deretter vil jeg fokusere på hvordan man kan falle dypere inn i de høyreekstremistiske nettmiljøene ved å henvise til ekkokammer og filterbobler.

1.2 Metode

Metoden for oppgaven er basert på litteraturgjennomgang. Først og fremst var hensikten å identifisere og skape en oversikt over tidligere forskning om de aktuelle temaene jeg ønsket å gå inn i. Dette har vært nyttig for avgrensning av oppgaven, og det å kunne etablere et perspektiv for hvilken retning jeg selv ønsker å ta forskningen videre. Det viktigste fokuset i valg av tidligere forskningsmateriale og aktuell litteratur har vært at det er av god kvalitet. Mer spesifikt har jeg foretatt elektroniske søk spesifikt koblet opp til tema jeg ønsket å undersøke, da dette har vært mest gunstig når jeg har lett etter spesifikke emner. Jeg har brukt søkemotorene Google Scholar og Oria, i tillegg har jeg funnet noe materiale på det fysiske universitetsbiblioteket til NTNU. Gjennom søkemotorene har jeg søkt etter spesifikke ord for å finne relevant materiale. Eksempler på disse er «høyreekstremisme» og «sosiale medier». Jeg brukte også statistikk fra Statistisk Sentralbyrå når det kommer til menneskers bruk av medier i Norge, dette for å understreke viktigheten av forskning på dette fagfeltet.

Det er mange ulike mulige vinklinger og aspekt på sosiale medier og menneskers inntreden i høyreekstremistiske nettbaserte miljø. Blant annet kan man fokusere på dannelses- og sosialiseringprosesser og identitet, man kan fokusere på oppvekst, og mye annet. Jeg har derimot valgt å rette fokus mot sosiale mediers affordanser, og hvordan sosiale medier legger til rette for disse høyreekstremistiske nettbaserte miljøene gjennom de ulike handlingsmuligheter man har på nett. Fokuset har vært både på norsk og utenlandsk materiale, og alt materiale som er resultert ut av denne litteraturgjennomgangen har jeg videre koblet opp mot hverandre, analysert og drøftet videre slik at det på best mulig måte skal passe inn i min problemstilling.

2.0 Analyse

Analysen i denne oppgaven er delt opp slik at forskningsspørsmålene blir besvart i rekkefølge. Først og fremst vil jeg derfor ta for meg affordanse-begrepet og koble dette opp mot sosiale medier, og videre bruke denne teorien i videre analyse av hvordan dette kan forstås som en inngang til høyreekstremistiske nettmiljø. Deretter vil jeg gå ett steg videre og fokusere på hvordan mennesker videre kan radikaliseres og rekrutteres inn i disse høyreekstremistiske nettmiljøene. Mer spesifikt vil første del av oppgaven fokusere på en inngang til disse miljøene, som man ikke nødvendigvis trenger å være høyreekstrem for å befinne seg i. Her kan man se på det som første skritt hvor holdninger legitimeres og ekstreme syn normaliseres. Dette vil jeg vise med høyreekstremistiske memes som et eksempel. Andre del av oppgaven, med fokus på forskningsspørsmål to, vil ta for seg hvordan man videre kan radikaliseres og rekrutteres gjennom ekkokammer og filterbobler. Denne delen tar derfor for seg det neste skritt inn i de høyreekstremistiske nettmiljøene.

2.1 Sosiale mediers affordanser og online fellesskap

Gibson utviklet grunnlaget for affordansebegrepet, og definerte det som de handlingsmuligheter et miljø tilbyr individet (Gibson, 1979). Den norske oversettelsen av det originale engelske ordet *affordance*, er den som vil bli brukt videre i oppgaven, altså *affordanse*, som også betyr handlingsmulighet. Snø tilbyr eksempelvis kulde. Bucher og Helmonds (2018) artikkel presenterer, med utgangspunkt i Gibsons originale ideer, mange vinklinger og videreføring av affordansebegrepet. Norman videreførte begrepet til å omhandle persiperte affordanser, som går ut på at gjenstander eller miljø kan konstrueres for å oppmuntre spesifikke handlinger (Bucher og Helmond, 2018). Dette gjør at man har en mulighet til å designe ting i henhold til hvordan man ønsker at det skal brukes, og Normans konseptualisering av affordansebegrepet legger derfor et godt grunnlag for hvordan det kan videreføres inn i digitale medier.

Affordanser kan kobles opp mot økt deltakelse på nett, og videre knyttes til dannelsen og videreføringen av online fellesskap. For å forstå hvordan dette foregår, er det viktig å inkludere enda en videreføring av affordansebegrepet som går på sosiale og teknologiske affordanser. Sosiale affordanser legger nemlig grunnlag for sosiale relasjoner og den sosiale strukturen. Vi mennesker er sosiale vesener, og det er viktig å være oppmerksom på at atferd gir atferd. Det vil si at hvordan mennesker oppfører seg og ter seg i et samfunn vil videre legge føringer for hvordan andre også gjør det – altså en slags smitteeffekt. Teknologiske

affordanser handler videre om hvilke muligheter og begrensninger teknologien tilbyr (Bucher og Helmond, 2018). Affordanser blir derfor et viktig grunnlag for hvorfor mediene fungerer som de gjør – affordanser knyttet til media handler om dynamikk og hvilke typer kommunikative og sosiale interaksjoner som ulike funksjoner tilbyr. Utviklere og designere vil derfor skape nettsider på en måte som gir de ønskede handlingsmuligheter som videre fører til økt deltakelse. Om du ønsker at barnet ditt skal drikke et glass vann, er det en fordel om vannet er kaldt. På samme måte konstrueres og utvikles medier ut fra prinsipper om hva som er fordelaktig, og hva som lønner seg. Dette kan i prinsippet være mye forskjellig – blant annet om vi ser på forretningsmodellen til store selskaper på nett som styrer de store nettsidene som Facebook og Google, er det tydelig at vi i stor grad blir analysert, og innholdet vårt blir styrt av algoritmer og andre betingelser (for eksempel likerklikk) (Brandtzæg, P. (2019). Det er baktanker bak liker-knappene på Instagram, og diskusjonsforumene på kvinneguiden – det gir økt deltakelse og aktivitet, og derfor større interesse.

Kommunikasjonsarkitekturene på sosiale medier er i dag konstruert helt annerledes enn det de var tidligere. Tidligere digitale medier var i mye større grad basert på enveiskommunikasjon – det var tydelige skiller på roller som sender og mottaker. I dagens samfunn er disse rollene omstrukturert i stor grad; nå foregår det en annen type interaksjon mellom brukere og selve plattformen, men også mellom brukere og andre brukere. Dagens nettverk baserer seg på en nettverkskommunikasjon som muliggjør og tar utgangspunkt for deltakelse både fra sender og mottaker (Gentikow, 2009). Man er ikke lenger avhengig av tid og sted, og dette gir muligheter for samhandling på avstand. Dette har ført til en frigjørelse fra en slags påtvunget passivitet grunnet enveiskommunikasjonen, hvor brukere føres inn i en deltakerkultur.

Sosiale medier kan bli ansett som former for miljø som er konstruert av diverse funksjoner som forum, delinger, kommentarer også videre (Bucher og Helmond, 2018). På denne måten kan man observere og reagere på andres aktivitet på sosiale medier, dette kan gjøres gjennom eksempelvis likerklikk og meldinger. Terskelen for å motta og produsere informasjon er lav; Instagram er et godt eksempel på dette; en nettverkstjeneste hvor man kan følge mennesker for å se hvilket innhold de velger å dele, i tillegg til at man kan publisere innhold selv. Sosiale mediers affordanser har derfor for mange blitt en arena for å danne nye, og opprettholde, sosiale nettverk (Brewer, 2011).

I tillegg til å vedlikeholde relasjonene man allerede har, kan sosiale medier bidra til å danne nye relasjoner. Sosiale medier har altså en plass for alle sammen – enten om du har fått innpass i alle de fysiske, sosiale grupper du ønsker, eller om du ikke helt riktig har funnet din plass. Mennesker er som nevnt tidligere flokkdyr, og som de sosiale affordansene tilsier så resulterer en type atferd ofte i lignende atferd (Bucher og Helmond, 2018). Hvordan noen mennesker opptrer vil derfor legge føringer for hva andre mennesker gjør – har hele vennegjengen SnapChat vil det videre bidra og oppmuntre til at du selv laster det ned og lager en bruker. Sosiale medier vil på mange måter være noe man må engasjere seg i for å ikke bli stående utenfor. I tillegg til å vedlikeholde relasjonene man allerede har, kan sosiale medier bidra til å danne nye relasjoner. Man kan for eksempel begynne å følge mennesker man egentlig ikke har noen kjennskap til på Instagram. Dette viser at enda en affordanse sosiale medier har, er at de muliggjør dannelsen av nye former for sosiale relasjoner gjennom at interessegrupper som har lignende agenda kan finne hverandre. Resultatet av sosiale mediers affordanser kan på denne måten føre til nye former for sosiale fellesskap som online fellesskap, eller nettbaserte miljø.

2.2 Inngangen til høyreekstremistiske miljø på nett gjennom online fellesskap

Online fellesskap kommer i mange forskjellige former og med forskjellige funksjoner. Det kan være alt fra deling av nyheter, informasjon og forskning og spesielle interesser. Felles for disse er at de samler mennesker som alle har noe til felles (Brewer, 2011). Det kan altså være alt fra et forum hvor gamle damer deler oppdateringer om kattene sine, til en gruppe mennesker som har samme politiske agenda, for eksempel et høyreekstremistisk syn. Det varierer altså hvor sterkt man knytter seg til disse fellesskapene, for noen kan det bety mer enn for andre. Enkelte ser på sine online fellesskap som en plass for de får vært seg selv gjennom å ytre meninger og få identitetsbekreftelse, mens for andre er det mer et underholdningsgrunnlag.

Online fellesskap er spesielt viktig for høyreekstremistiske nettbaserte miljø av mange grunner. Først og fremst muliggjør sosiale mediers affordanser helt nye kommunikasjonsmuligheter enn tidligere, som gjør at man enklere kan kommunisere med andre likesinnede uansett hvor de befinner seg, og i hvilken tidssone de er i. Etterretningstjenesten i Norge peker i 2020 på at de digitale mediene vi har nå tilgjengelig i dagens samfunn gir gode forutsetninger for at også de høyreekstremistiske miljøene, på lik linje med de islamistiske terrornettverkene i Europa, kan danne fungerende internasjonale

nettverk og terrorceller (Klungtveit, 2020). For noen tiår tilbake ville det være mye vanskeligere å komme i kontakt med slike nettverk. Det er kontroversielle og ekstreme tankesett blant disse miljøene, og det er ikke bare å springe ut på gata og rope at man er høyreekstrem eller nynazist for å finne likesinnede. Før sosiale medier måtte man kanskje vente ukesvis på svar fra organisasjoner eller andre medlemmer, og prosessen ville på den måten være mye mer langsom. Med nåtidens medier er det mye enklere å utveksle ideer, retorikk og propaganda. Hvem som helst kan gjøre noen enkle tastetrykk på telefonen, og plutselig komme i kontakt med mennesker over hele verden. Terskelen for å kunne delta i diskusjoner og meningsutvekslinger blir på denne måten mye lavere, og sosiale medier gjør det mye lettere å finne mennesker som har likt tankesett som deg enn om man skulle gjort det i det tradisjonelle sosiale rom (Bjørgero og Gjelsvik, 2018).

En annen viktig faktor som gir økt deltakelse på nett blant høyreekstreme, er muligheten til å opptre anonymt. Dette medfører at terskelen for å ytre hatefulle meninger og ekstreme holdninger er mye lavere (Bjørgero og Gjelsvik, 2018). Det å være online er befriende fordi man kan være hvem man vil. Anonymiteten medfører en følelse av at vi er mindre ansvarlig for handlingene våre, og involverer vanligvis en nedsatt forventning til at man skal kommunisere med korrespondenten igjen på et senere tidspunkt (Chui, 2014). Dette kan bidra til en «deindividuering», som gjør at man er mer sannsynlig til å akseptere innholdet man blir eksponert for (Bright, 2017). Anonymitet er en av handlingsmulighetene enkelte medieplattformer tilbyr, og resultatet av dette er ofte at flere publiserer innhold og deler meningene sine. For mange er det mye enklere å ytre meningene sine om de ikke kan kobles tilbake til de som enkeltpersoner – spesielt kan det være slik i sånne miljø. Det kan være mange tenkelige grunner til dette. Noen ønsker kanskje helt enkelt ikke å assosieres med høyreekstremistiske tankesett – kanskje vil de møte motgang av venner og familie, kanskje vil de møte problemer på jobb om kolleger eller sjefen finner ut av det. Anonymiteten er derfor av stor viktighet for enkelte, og øker nok deltakelsen betraktelig på disse plattformene. Anonymiteten er ikke bare viktig for høyreekstreme for å skjule sin identitet for utenforstående, men også seg mellom. Et eksempel på dette er en av de mest kjente høyreekstreme på nett i Norge, som går under navnet Fjordman (Klungtveit, 2020). Det er derfor tydelig at høyreekstreme nettmiljø ikke nødvendigvis forutsetter at medlemmene vet hvem hverandre er. Mange medlemmer har et alias, hvor de bygger videre på denne identiteten (Klungtveit, 2020).

De høyreekstremistiske nettmiljøene kan man finne mange forskjellige plasser på internett, spesielt med dagens tilgjengelighet, store valgmuligheter og teknologi. Skal man tolke hva høyreekstremistiske nettmiljø er ut fra teorien om online fellesskap, vil det helt enkelt basere seg på at likesinnede mennesker samles på ulike nettbaserte kanaler (Brewer, 2011). Dette kan foregå gjennom mange forskjellige sosiale medie-kanaler gjennom forum eller spesifikke applikasjonstjenester, og som nevnt tidligere i tråd med online fellesskap, så vil det variere hvor engasjert medlemmene av disse nettmiljøene er. Forskning fra 2018 viser at bare i Norge var høyreekstremistiske grupper som Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) og Den Nordiske Motstandsbevegelsen (DNM) aktiv gjennom flere mediekkanaler, blant annet Facebook, Twitter og Youtube (Haanshus, 2018). Når jeg selv skulle søke opp de overnevnte gruppene, fant jeg ut at alle, utenom førstnevnte, er suspendert fra disse mediekkanalene. Dette kan tyde på at enkelte kanaler på sosiale medier har fått strengere retningslinjer for å bekjempe hatefulle ytringer og rasisme. Det er likevel tydelig at disse høyreekstremistiske miljøene på nett overlever gjennom andre sosiale mediekkanaler, blant annet gjennom Russlands svar på Facebook – Vkontakte (Klungtveit, 2020). Vkontakte var å anse som en trygg havn for høyreekstremister, hvor det har foregått mye mørkt – blant annet kåringer av «Miss Hitler», deling av våpenbilder, dehumanisering av mørkhudede eller drapsfantasier. Det er også gode muligheter for hemmelige, krypterte samtaler, som til og med nasjonale sikkerhetstjenester strevde med å få ut innholdet av (Klungtveit, 2020). Alle sosiale mediekkanaler nevnt overfor kan derfor anses som gunstige arenaer for rekruttering og radikalisering av mennesker til høyreekstremistiske miljø på nett, og det er her mange mennesker befinner seg i en verden av høyreekstremistisk innhold. Diskusjonen om sensurering og kontroll av høyreekstremistisk innhold på nett er en helt annet diskusjon som jeg ikke skal ta for meg i denne oppgaven, men dette viser likevel hvordan høyreekstremistiske nettmiljø overlever til tross for at det blir strengere regelverk og kontroller.

2.3 Memes

Nå har vi gått inn på viktigheten av sosiale mediers affordanser, som er essensielt å ha en forståelse for når man undersøker hvordan deltakerkulturen på nett legger til rette for online fellesskap som videre åpner for høyreekstremistiske nettmiljø. Nå vil jeg videre gå inn på flere spesifikke aspekt ved inngangen til disse miljøene. Det er viktig å forstå at høyreekstremisme alltid starter en plass, som regel begynner det i det små og vokser gradvis etter hvert som man blir videre eksponert for det. Jeg vil her bruke teorien av sosiale

affordanser til å analysere hvordan memes kan ses på som en inngang til disse høyreekstremistiske nettmiljøene.

En arena som gjerne kan anses som startpunktet av radikaliserings og rekrutteringen til høyreekstremisme er gjennom memes (Crawford, 2020). Memes er humoristiske bilder, og er et viktig aspekt ved internettkulturen når det kommer til høyreekstremisme.

Høyreekstremistisk innhold blir presentert på en humoristisk måte gjennom memes, og dette resulterer i at det ekstreme budskapet blir «beskyttet» gjennom en slags parodi. Dermed skifter man litt grepet om hva som er den offentlige oppfatningen av akseptabel diskurs. Ved å gradvis eksponere brukere for økende innhold av høyreekstremisme skjult med ironisk parodi, kan man fort havne på dypere grunn. Denne dynamikken er blant annet bevist i «red-pilling» discord-logger, dokumentert av brukeren kalt Unicorn Riot, hvor det ble nevnt at en bruker ble involvert i antisemittisme fordi det begynte med memes, og utviklet seg videre derfra til å bli mer seriøst (Crawford, 2020). Dokumenteringen av høyreekstremisme på et så «normalt» nivå som memes er interessant å undersøke – nettopp fordi memes er over alt, og høyreekstremistiske holdninger ikke er noe majoriteten av befolkningen vil være bekjent av. Man finner memes på Facebook, Instagram, Tiktok, det blir sendt mellom venner, og mye annet. Hvem som helst kan bli eksponert for høyreekstremistisk innhold gjemt bak en humoristisk formulering.

Jeg gikk selv inn på en memes-side på internett, hvor jeg brukte søkeord som «høyreekstremisme» for å se hvor lett det var å få opp disse. Jeg ønsker ikke å legge ved bildene jeg fant i denne oppgaven, fordi jeg ikke ønsker å bidra til en slik spredning når innholdet er såpass ekstremt. Det jeg derimot vil påstå, er at det er utrolig enkelt å få tilgang til slike memes. Det er blant annet flere bilder av Hitler med tilhørende tekst av ekstrem natur. Noen av de kan argumenteres for å være mer «uskyldige» på ett vis, mens andre har veldig tydelige og ekstreme budskap. De verste jeg fant allerede ved første søk hadde en direkte portrettering og etterligning av den grusomme skjebnen mange møtte i konsentrasjonsleirene. Denne type tiltenkt humor kan gi en følelse av moralsk frihet – «det er jo bare humor». Mange reagerer selvsagt på slike memes, og blir videre ofte møtt med beskyldninger som går ut på at de ikke har humor, eller at de representerer en krenkekultur. Det er derfor tydelig at denne type eksponering gjør brukere kjent med høyreekstremistisk innhold på en humoristisk og mer «akseptabel» måte, uten at man kanskje er helt bevisst på det selv. Det kan derfor være en inngang til andre høyreekstremistiske nettmiljø ved at man selv søker opp mer innhold,

eller at man kommer i kontakt med andre mennesker som synes disse bildene var morsomme, kanskje til og med inspirerende.

Både sosiale og teknologiske affordanser blir et viktig grunnlag for å forstå hvordan dette er mulig (Bucher og Helmond, 2018). Først og fremst er teknologien til mange sider, hvor man kan dele memes, lagt opp slik at man har mulighet til å like, dele og laste ned disse bildene. Dette gjør innholdet mer tilgjengelig i den forstand at det er enkelt å finne, dele og bruke. Videre kan vi se på det sosiale aspektet, hvor det i dagens samfunn er vanlig å dele humoristisk innhold i grupper og chatter med familie, venner også videre. Ved at noen deler slikt innhold, og andre reagerer positivt på dette, vil det bli i større grad kunne bli ansett som en akseptabel diskurs og norm i de forskjellige gruppene, og dermed være mer sannsynlig til å kunne bli delt videre.

2.4 Filterbobler og ekkokammer

I denne delen av oppgaven vil jeg besvare forskningsspørsmål to, som er ment til å undersøke hvordan mennesker videre kan radikaliseres og rekrutteres inn i høyreekstremistiske nettmiljø. Dette kan ses på som et videre skritt inn i høyreekstremismen fremfor det som er diskutert tidligere. Den tidligere argumentasjonen baserte seg i stor grad på hvordan holdninger legitimeres, og viste i tillegg en arena hvor «hvem som helst» kan dele høyreekstremistisk innhold. Denne delen vil fokusere på høyreekstremistisk nettinnhold på et dypere nivå, hvor man på mange måter kan bli fanget i en verden av algoritmer, høyreekstremisme og ekko. Spesifikt vil jeg diskutere filterbobler og ekkokammer.

Det er tydelig at memes ofte er et startpunkt for høyreekstremisme på nett (Crawford, 2020). Enkelte forblir på dette stadiet, og ser på det kun som humoristisk innhold, mens andre tar det videre, og blir radikalisert og rekruttert til høyreekstremistiske nettmiljø. Videre vil jeg se på filterbobler og ekkokammer, som baserer seg på algoritmisk og brukerstyrt personalisering for hver enkelt bruker, som kan føre til at man faller ned i et slags kaninhull av høyreekstremistisk innhold. Først og fremst er det viktig å få en forståelse for hva personalisering er i denne sammenhengen. Det finnes to typer; brukerstyrt personalisering og algoritmisk personalisering (Magin, 2021). Brukerstyrt personalisering foregår ved at brukerne informerer aktivt tjenesten om hvilket innhold de prefererer og ønsker å motta, dette kan foregå gjennom for eksempel å følge spesifikke brukere, følge sider også videre. Algoritmisk personalisering baserer seg på brukernes tidligere interaksjoner med søkemotorer

eller sosiale medier, og på denne måten forsøker algoritmene å forutsi hvilket innhold som kan være interessant for de forskjellige brukerne (Magin, 2021).

Filterbobler er en metafor som beskriver et resultat av at mennesker får sortert og filtrert bort informasjon på internett, dette fordi de bruker nettsteder med individuelt tilpasset innhold. På denne måten blir de fanget i en verden av personalisert innhold. De får overvekt av stoff som matcher deres interessefelt basert på meninger og preferanser (Magin, 2021). Mennesker som eksempelvis har fulgt høyreekstremistiske sider på Internett, eller mennesker som fronter høyreekstremistisk innhold, og deltar aktivt i slike nettomgivelser, vil derfor være sannsynlig å få presentert personalisert og brukertilpasset innhold i tråd med disse temaene. For et menneske som så og si aldri får presentert høyreekstremistisk innhold på nett vil det kanskje oppstå reaksjoner om noe slikt oppstår, men for noen som allerede har en interesse for tema kan det argumenteres for at dette til slutt øker interessen. På samme måte som med memes vil denne kontinuerlige eksponeringen for et tema som er kontroversielt og radikalt kanskje føre til en normalisering og aksept av høyreekstremistisk innhold, og tilby en videre inngangsportal til disse, og andre, høyreekstremistiske nettmiljø.

Ekkokammer handler om mer enn en slik overvekt av ensidig informasjon – dette er et sosialt fenomen. For at et ekkokammer skal oppstå, forutsetter det en gruppe med mennesker av like interesser og ståsted som kommuniserer og konverserer med utgangspunkt i disse meningene, som danner et «ekko». I ekkokammer skrives det ofte hatefulle ytringer og trusler som alle involverte er enige om, og av den grunn motsier de ofte ikke hverandre (Magin, 2021).

Ekkokammer kan anses som skremmende fordi det oppstår en gruppepolarisering som fremmer ekstreme holdninger av tre grunner (O'Hara og Stevens, 2015). Først og fremst blir medlemmene kontinuerlig eksponert for overbevisende argument fra en side. For det andre adopterer de ståsted for å fremstå bedre for resten av gruppen, og til slutt fører økt solidaritet til større selvsikkerhet (O'Hara og Stevens, 2015). Disse punktene gjenspeiler først og fremst hvordan mennesker kan føres inn i de forskjellige høyreekstremistiske nettmiljøene som finnes, og for det andre hvordan det kan føre mennesker lenger og lenger ned i kaninhullet av ekstreme holdninger. Denne selektive eksponeringen som resulterer i argumenter kun fra en side gjør at man gjerne faller dypere inn i tema og blir mer ekstreme når man ikke eksponeres for noen motforestillinger fra den andre siden. Det er viktig å understreke at det ikke er umulig for andre argumenter å komme til syne – men disse vil gjerne ikke bli akseptert, og videre «lukkes» ut av gruppemajoriteten. En etnisk nordmann som sliter med å få jobb vil være

et godt eksempel her. I et ekkokammer vil han kanskje få gjentatte bekreftelser på at han ikke får jobb, fordi jobbene blir «stjelt» av innvandrere eller mennesker med utenlandsk opprinnelse – mens argumentene fra motparten derimot vil kunne henvise til lite tilgjengelig antall jobber, eller mangel på kompetanse og kunnskap fra han selv. På grunn av at de andre argumentene ikke blir presentert for han, er det enkelt å overbevises og falle dypere inn, i kun en side av saken.

Både ekkokammer og filterbobler er tydelige resultater av sosiale mediers affordanser. Når det kommer til filterbobler er særlig de teknologiske affordansene relevante, da sosiale mediers handlingsmuligheter legger til rette for en algoritmisk personalisering av innhold (Bucher og Helmond, 2018). Innholdet blir derfor personalisert og tilpasset etter hver enkel brukers netthistorikk for å legge til rette for videre bruk. Som nevnt overfor er ekkokammer derimot et sosialt fenomen, og kan derfor direkte kobles opp mot sosiale affordanser, da disse som nevnt tidligere legger grunnlag for sosiale relasjoner og den sosiale strukturen (Bucher og Helmond, 2018). På denne måten legges den offentlige gruppediskursen etter hva individene i gruppen mener – meninger og holdninger normaliseres, og man tilpasser seg hverandre.

Både filterbobler og ekkokammer er ekstremt omdiskuterte begrep, først og fremst betydningen av begge begrepene som jo er metaforer i bunn og grunn, men også hvorvidt fenomenene er reelle og virkelig har så mye å si for rekruttering og radikalisering til høyreekstremisme. Et argument for hvorfor filterbobler og ekkokammer ikke nødvendigvis trenger å være en så stor trussel som enkelte hevder, er selvvalgt personalisering. Det vil si at man unngår innhold som man uansett ikke synes er interessant (Borgesius, 2016). Det er sannsynlig at en høyreekstremist uansett ville henvendt seg til de høyreekstre nettmiljøene i stedet for å finne informasjon som argumenterer for eksempelvis hvorfor innvandring er en bra ting. På den andre siden så ser vi også at medieinnhold blir stadig mer personalisert, og det faktum at enkeltinnhold filtreres ut automatisk kan være problematisk. Det å ha valget om å få tilgang til ulikt innhold og bli presentert for det, kan være en viktig faktor for å forhindre rekruttering og radikalisering av mennesker til høyreekstre miljø. Blir man presentert for innhold fra begge sider handler det også om at man kommer i kontakt med mennesker som har forskjellige synspunkt, som kan være en sunn innfallsvinkel i en ellers høyreekstre nettverden.

3.0 Konklusjon

«Kan sosiale medier anses som en åpningsportal for høyreekstremistiske nettmiljø?» er problemstillingen satt for denne oppgaven. I denne delen vil jeg drøfte i hvilken grad det jeg har analysert og funnet ut gir svar på problemstillingen jeg satte meg. Dette vil jeg gjøre ved å først og fremst drøfte forskningsspørsmålene individuelt, for så å koble de sammen, hvor meningen er å konkludere og svare på den overordnede problemstillingen. Videre vil jeg se på hva jeg ikke fant svar på, og hvilke alternative tolkninger og tilnærminger jeg kunne benyttet meg av til tema.

3.1 Første forskningsspørsmål

Første forskningsspørsmål fokuserte på hvordan sosiale mediers affordanser kan bidra til økt deltakelse på nett, og videre forstås som en inngang til høyreekstremistiske miljø på nett. Oppgaven min baserte seg først og fremst på en teknologisk tilnærming til høyreekstremistiske nettmiljø. Derfor ble affordansebegrepet en sentral teoretisk bakgrunn gjennom hele oppgaven som ble analysert videre opp mot sosiale medier og online fellesskap. Spesifikt er affordanser definert som handlingsmulighetene et miljø tilbyr individ (Gibson, 1979). Koblet opp mot sosiale medier deles dette inn i teknologiske og sosiale affordanser, hvor førstnevnte fokuserer på hvilke muligheter og begrensninger teknologien har, mens sistnevnte har et sosialt aspekt som fokuserer på sosiale relasjoner og struktur (Bucher og Helmond, 2018). Det finnes mange forskjellige affordanser til sosiale medier, blant annet er muligheten til å opptre anonymt et godt eksempel på dette. Det finnes også mange andre affordanser, som muligheten til å dele innhold, like poster og følge andre mennesker på diverse sosiale medie-plattformer (Brewer, 2011). Handlingsmulighetene til sosiale medier varierer ut fra hvilken plattform som brukes, og de er konstruert slik at det legges opp til en nettbasert deltakerkultur (Bucher og Helmond, 2018). Denne deltakerkulturen som sosiale medier i stor grad baserer seg på, og som er et fundament for hvordan kommunikasjonsarkitekturene fungerer, er viktige for sosiale medier. Det vil si at det er en annen interaksjon mellom brukere og nettstedene, og brukere og brukere. Man skaper i stor grad innhold selv (Gentikow, 2009).

Resultatet av sosiale mediers affordanser kan føre til nye former for sosiale fellesskap, som for eksempel online fellesskap, eller nettbaserte miljø. Disse kommer i mange forskjellige former med forskjellige funksjoner, men er i essensielt en gruppe med mennesker som har noe til felles, som samles på en nettbasert plattform (Brewer, 2011). Dette er essensielt for å forstå

den andre delen av det første forskningsspørsmålet – nemlig hvordan dette kan forstås som en inngang til høyreekstremistiske nettmiljø. Om man helt enkelt sammenligner den fysiske verden og den nettbaserte verden, ser vi at sosiale mediers affordanser muliggjør en inngang til høyreekstremistiske nettmiljø (Klungtveit, 2020). Spesifikt er det vanskeligere å finne likesinnede fysisk, enn det er å skulle finne disse på nett. Et eksempel på dette er muligheten til å opptre anonymt, som resulterer i at terskelen for å ytre hatefulle meninger og ekstreme holdninger mye lavere (Bjørgo og Gjelsvik, 2018). Memes er en arena som gjerne kan anses som startpunktet av radikaliserings og rekrutteringen til høyreekstremisme – her blir høyreekstremt innhold presentert på en humoristisk og parodierte måte (Crawford, 2020). Delingen av høyreekstremistisk innhold gjennom memes understreker også viktigheten av nettmiljø, da dette viser hvor forskjellige de kan være. De som deler memes trenger ikke nødvendigvis å være ekstreme og ha høyreekstremistiske holdninger – men likevel er de med og bidrar til et miljø hvor det blir akseptabelt å gjøre dette, i tillegg til at deres holdninger mot dette selv kan normaliseres. Videre kan dette føre til at skrittet videre til andre høyreekstremistiske miljø ikke er så langt unna. Med dette besvarer vi siste del av forskningsspørsmål en, som gjør det tydelig at sosiale mediers affordanser kan ses på som en inngang til høyreekstremistiske nettmiljø.

3.2 Andre forskningsspørsmål

Andre forskningsspørsmål fokuserte på hvordan man kan falle dypere inn i de høyreekstremistiske nettmiljøene ved å henvise til ekkokammer og filterbobler. Som nevnt tidligere er det varierende hvor engasjerte medlemmene i ulike online fellesskap er, og høyreekstremistiske nettmiljø er ingen unntak (Brewer, 2011). Det kommer tydelig frem når vi ser på høyreekstremistiske nettmiljø når det kommer til memes, hvor det ikke en gang er sikkert at alle er helt bevisste på budskapet de sprer – likevel spres det høyreekstremistisk innhold. De sosiale og teknologiske affordansene til sosiale medier muliggjør likevel en videre inngang til disse høyreekstremistiske nettmiljøene, og dette kommer tydelig frem gjennom brukerstyrt personalisering og algoritmisk personalisering (Magin, 2021).

Filterbobler baserer seg på algoritmisk brukerpersonalisering, som resulterer i at brukere får overvekt av stoff i tråd med deres interesser. Dette gjør at medlemmene av disse nettmiljøene kan befinne seg i en nettverden omringet av høyreekstremistisk innhold. Ekkokammer er et sosialt fenomen basert på brukerstyrt personalisering – det består av en gruppe likesinnede mennesker som kommuniserer med utgangspunkt i disse meningene de deler. Det kan her

oppstå en gruppepolarisering, og i høyreekstremistiske nettmiljø vil dette føre til at de fremmer ekstreme holdninger.

Ekkokammer og filterbobler blir brukt som eksempler her fordi de er gode bevis på hvordan man kan falle dypere inn i høyreekstremistiske nettmiljø. Med dette besvarer vi andre forskningsspørsmål.

3.3 Den overordnede problemstillingen

Den overordnede problemstillingen for oppgaven min er «*Hvordan kan sosiale mediers affordanser legge til rette for høyreekstremistiske nettmiljø?*». Ved å besvare forskningsspørsmålene jeg satte for oppgaven, vil jeg si at problemstillingen har blitt besvart. Sosiale mediers affordanser består av ekstremt mange handlingsmuligheter som har forskjellige formål. Totalt sett legger sosiale mediers affordanser til rette for deltakerkulturen vi ser finnes på nett, som resulterer i at brukerne er mer involvert og deltakende enn noen gang tidligere (Gentikow, 2009). Dette kan være alt fra å like innlegg og bilder, muligheten til å være anonym på nett, deling av bilder og det å kunne poste og delta i gruppediskusjoner i ulike forum. Disse affordansene til sosiale medier legger spesielt til rette for de høyreekstremistiske nettmiljøene jeg har diskutert i denne oppgaven – nettmiljøet som omringer delingen og bruken av memes, og det videre steget inn i filterbobler og ekkokammer. Med dette vil jeg si at vi har funnet svar på problemstillingen for denne oppgaven.

3.4 Videre forskning

Det finnes ulike fremgangsmåter for å kunne gi et svar på en slik problemstilling, og det er mye å inkludere om man skulle ha dekket alt. De ulike innfallsvinklene man velger å ta kan også være avgjørende for utfallet av forskningen. Jeg har valgt å ta en mer teknologisk tilnærming, hvor jeg fokuserer på hva teknologien legger til rette for og hvordan dette kan påvirke mennesker inn i en høyreekstremistisk retning av nettmiljø. En annen mulig innfallsvinkel kunne basert seg mer på det menneskelige og psykologiske plan, med et fokus på dannelses- og sosialiseringprosesser på nett. Jeg kunne ha fokusert på bakgrunnen til mennesker som går inn i disse høyreekstremistiske miljøene, og sett på om miljø og oppvekst tidligere i livet er en aktuell påvirkningsfaktor. Ellers kunne man også tatt en vinkling fra den fysiske verden, og se hvordan mennesker rekrutteres inn i høyreekstremistiske miljø.

Med dette i bakhodet vil jeg likevel si at med mitt fokus på det teknologiske som ligger i sosiale medier, og hvordan dette legger til rette for høyreekstremistiske miljø på nett, har jeg fått et svar på problemstillingen min. Det er ingen tvil om at sosiale medier gjør det mye mer mulig å først og fremst få kontakt med disse miljøene, og ellers gir gode muligheter for inngang til disse.

Referanseliste

Bjørge, T. og Gjelsvik, I. (2018) Utvikling og utbredelse av høyreekstremisme i Norge i

Bjørge, T. (red.) (2018) *Høyreekstremisme i Norge*. Utgave 4. Oslo, Politi­høgskolen

Borgesius, Z. (red.) (2016) Should we worry about filter bubbles? *Internet Policy Review*, vol 5 (1). Tilgjengelig fra: <https://doi.10.14763/2016.1.401> (hentet 07.05.2023)

Brandtzæg, P. (2019) Sosiale medier – er vi alle blitt labrotter i et kynisk eksperiment? *Nytt Norsk Tidsskrift*, vol 36 (2). Tilgjengelig fra <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2019-02-06> (hentet 11.05.2023)

Brewer, G. (2011) *Media Psychology*. London, Bloomsbury Academic

Bright, J. (2017) Explaining the emergence of echo chambers on social media: the role of ideology and extremism. *Oxford Internet Institute*. Vol 2. Tilgjengelig fra <https://doi.org/10.48550/arXiv.1609.05003> (hentet 03.05.2023)

Bucher, T. og Helmond, A. (2018) The Affordances of Social Media Platforms, i J. Burgess, A. Marwick, og T. Poell, *The SAGE Handbook of Social Media* (s.233-253), London og New York, Sage Publications

Chui, R. (2014) A Multi-faceted Approach to Anonymity Online: Examining the Relations between Anonymity and Antisocial Behavior. *Journal of Virtual Worlds Research*. Vol 7 (2). Tilgjengelig fra: <https://doi.org/10.4101/jvwr.v7i2.7073> (hentet 03.05.2023)

Crawford, B. (2020) *The Influence of Memes on Far-Right Radicalisation*. Tilgjengelig fra <https://www.radicalrightanalysis.com/2020/06/09/the-influence-of-memes-on-far-right-radicalisation/> (hentet 07.05.2023)

Ekroll, H., Lom, J. og Ringnes, T. (2021) 10 år siden – 22. juli 2011, *Aftenposten*. Tilgjengelig fra <https://www.aftenposten.no/norge/i/mB70Ov/slik-var-terrodoegnet-22-juli-2011> (hentet 08.05.2023)

Folk og forsvar (u.å.) *Høyreekstremisme*, tilgjengelig fra:

<https://folkogforsvar.no/tema/terrorisme-ekstremisme/hoyreekstremisme/> (hentet 02.03.2023)

Gibson, J. (1979) The Theory of Affordances i Gibson, J. *The Ecological Approach to Visual Perception*. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates

Gentikow, B. (2009), *Medievitenskap 3 – mediebruk*. 2 utg. Bergen, Vigmostad & Bjørke AS

Haanshuus, B. (2018) Fra gata til data? Ytre høyres aktivisme på internett og sosiale medier i Bjørge, T. (red.) (2018) *Høyreekstremisme i Norge*. 4 utg. Oslo, Politihøgskolen

Klungtveit, H. (2020) *Nynazister blant oss: på innsiden av den nye høyreekstremismen*. 1 utg. Oslo, Kagge Forlag AS

Magin, M. (2021). Fanges vi av filterbobler og ekkokamre? i Rolstadås, A. (red.) *Den digitale hverdagen*. Trondheim, John Grieg Forlag

O'Hara, K. og Stevens, D. (2015) Echo Chambers and Online Radicalism: Assessing the Internet's Complicity in Violent Extremism. *Policy & Internet*. Vol 7 (4). Tilgjengelig fra: <https://doi.org/10.1002/poi3.88> (hentet 03.05.2023)

Statistisk Sentralbyrå (2023). *Ni av ti nordmenn bruker sosiale medier*, tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/teknologi-og-innovasjon/informasjons-og-kommunikasjonsteknologi-ikt/statistikk/bruk-av-ikt-i-husholdningene/artikler/ni-av-ti-nordmenn-bruker-sosiale-medier> (hentet 27.03.2023)

